

ABSTRAK

Pertanian merupakan sumber asasi bagi memenuhi keperluan hidup manusia daripada zaman dahulu hingga sekarang. Islam telah mewajibkan mengeluarkan sebahagian harta termasuk pertanian untuk membersihkannya daripada kekotoran dan juga sebagai kepedulian sosial terhadap sesama manusia. Zakat pertanian mempunyai potensi yang besar dalam mengurangkan kadar kemiskinan dalam masyarakat Islam khususnya di daerah Sumatera Utara. Sebanyak 47% daripada penduduk Sumatera Utara bekerja di bidang pertanian, perladangan, perikanan dan peternakan. Matlamat utama kajian ini adalah untuk mengkaji pelaksanaan zakat pertanian di Sumatera Utara dengan melihat jenis pertanian yang telah dikeluarkan zakat serta cara pelaksanaan dan pentadbiran zakat pertanian di Sumatera Utara. Kajian ini menggunakan dua bentuk kajian iaitu kajian perpustakaan untuk melihat pandangan sarjana Islam mengenai konsep zakat pertanian dan kajian lapangan untuk melihat sejauh mana amalannya di kalangan petani di daerah Sumatera Utara. Hasil kajian mendapati bahawa petani di daerah Sumatera Utara hanya mengeluarkan zakat padi sahaja sedangkan untuk jenis tanaman lain tiada didapati sebarang kutipan zakat pertanian. Untuk pelaksanaan zakat pertanian penulis tiada mendapati data daripada institusi zakat kerana petani di daerah Sumatera Utara membayarkan secara langsung zakat pertanian mereka kepada *mustahik* zakat.

ABSTRACT

Agriculture is a fundamental source for supplying the human needs from the ancient times to the present. Islam has commanded to expend some of the property including agricultural to clean it from dirty and also as a social concern for fellow to the human beings. Agriculture *zakat* has a great potential to reduce poverty levels in the Muslim community, especially in the area of North Sumatra. A total of 47% of the population in North Sumatra were working in the field of agriculture, horticulture, fisheries and animal husbandry. The main goals of this study is to assess the implementation of agricultural *zakat* in North Sumatra to see the kind of agriculture that has been issued and how the implementation of *zakat* and the administration of agriculture *zakat* in North Sumatra. This study uses two forms of study, namely library study to see the views of Islamic scholars regarding the concept of agriculture *zakat* and field studies to look at the extent to which righteous deeds among farmers in North Sumatra. Results of this study found that farmers in North Sumatra were issued the rice *zakat* only, while for other types of plants not found any collection of agricultural *zakat*. For the implementation of agricultural *zakat* the writer found no data from the institution of zakat because the farmers in North Sumatra pay their agricultural *zakat* to the *zakat* recipients directly.

PENGHARGAAN

Dengan nama Allah yang Maha Pengasih lagi Maha Penyayang. Alhamdulillah puji serta syukur kehadiran Allah SWT yang telah melimpahkan rahmat kurnia-Nya sehingga penulisan disertasi ini dapat diselesaikan dengan baik. Salawat dan salam semoga selalu tercurahkan kepada nabi Muhammad SAW para sahabat dan juga tabi'in serta tabi' tabi'in.

Dalam kesempatan ini, saya merakamkan penghargaan dan jutaan terima kasih kepada yang berbahagia Dr Asmak Ab Rahman, atas segala pandangan, tunjuk ajar dan bantuan yang telah diberikan sepanjang tempoh penyusunan tesis ini.

Kemudian penulis ucapkan terima kasih kepada para pensyarah dan kakitangan di Jabatan Syariah dan Ekonomi Akademi Pengajian Islam Universiti Malaya yang telah membantu saya sehingga terlaksananya penyusunan disertasi ini.

Terima kasih juga diucapkan kepada kaki tangan Perpustakaan Za'ba Universiti Malaya, Perpustakaan Utama Universiti Malaya, Perpustakaan Akademi Pengajian Islam Universiti Malaya, Badan Amil Zakat Daerah Sumatera Utara, Badan Amil Zakat Daerah Tapanuli Selatan, Badan Amil Zakat Daerah Padang Sidempuan, Badan Amil Zakat Daerah Mandailing Natal yang telah banyak membantu penulis untuk mencari data dan rujukan dalam penyusunan tesis ini. Serta kepada seluruh rakan-rakan yang berada di Malaysia dan Indonesia yang secara langsung mahupun tidak langsung telah menjayakan disertasi ini. Penulis tidak dapat membalasnya dengan materi, hanya Allah SWT sahaja yang dapat membalasnya. *Jazakumullah khairan kathira.*

Ucapan utama rasa terima kasih penulis, disampaikan kepada yang mulia kedua orang tua saya, iaitu ayahanda Hamzah Harjo Suwito dan ibunda Asni. Penulis memanjatkan do'a restu yang berpanjangan dan penghargaan yang tak terhingga di atas segala pengorbanan dan keikhlasan mereka dalam memberikan didikan kepada penulis. Dan teristimewa, penulis ucapkan terima kasih kepada seorang yang bernama Syahri Ramadona yang sentiasa memberikan dorongan dan semangat agar tulisan ini secepatnya diselesaikan. Harapan penulis, semoga bukti kesabaran dalam menjaga anak dan penantianmu adalah merupakan langkah awal dari kesetiaan sebagai seorang isteri yang *salihah*. Amin.

Kuala Lumpur, 7 September 2012

Penulis,
Hendriansyah
IGA 080002

KANDUNGAN

NO	TAJUK	MS
	PERAKUAN	ii
	ABSTRAK	iii
	ABSTRACT	iv
	PENGHARGAAN	v
	KANDUNGAN	vii
	SENARAI ILUSTRASI	x
	SENARAI SINGKATAN	xiv
	JADUAL TRANSLITERASI	xv

BAB 1 PENGENALAN

1.1	Latar Belakang Kajian	1
1.2	Permasalahan Kajian	2
1.3	Persoalan Kajian	6
1.4	Objektif Kajian	6
1.5	Kepentingan Kajian	7
1.6	Skop Kajian	7
1.7	Kajian Lepas	8
1.7.1	Kajian Teori Zakat	9
1.7.2	Kajian Agihan Zakat	11
1.7.3	Kajian Zakat Pertanian	12
1.8	Metodologi Kajian	15

BAB II KONSEP ZAKAT PERTANIAN

2.1	Pendahuluan	18
2.2	Pengertian Zakat	19
2.2.1	Zakat Menurut Bahasa	19
2.2.2	Zakat Menurut Syarak	20
2.2.3	Zakat Pertanian	21
2.2.3.1	Pengertian Zakat Pertanian	23

2.3	Dalil Wajib Zakat Pertanian	25
2.3.1	Dalil al-Qur'an	25
2.3.2	Dalil al-Sunnah	26
2.3.3	Dalil Ijma'	27
2.4	Jenis-jenis Zakat Pertanian	27
2.5	Nisab Zakat Pertanian	38
2.6	Kadar Nisab Zakat Pertanian	40
2.6.1	Syarat Nisab Zakat Pertanian	44
2.6.2	Kadar Nisab Zakat Pertanian Tanpa Gantang	45
2.6.3	Kadar Nisab Zakat Pertanian Melalui Taksiran	47
2.7	Kadar Zakat Pertanian	50
2.7.1	Kos Pengeluaran Tanaman	50
2.7.2	Kos Sara Hidup	54

BAB III PERTANIAN DAN PEMBAYARAN ZAKAT PERTANIAN DI SUMATERA UTARA

3.1	Pendahuluan	57
3.2	Geografis dan Penduduk Sumatera Utara	58
3.2.1	Kabupaten Tapanuli Selatan	61
3.2.2	Kabupaten Mandailing Natal	64
3.3	Peraturan dan Undang-Undang Zakat	67
3.4	Pentadbiran Zakat di Sumatera Utara	70
3.4.1	Badan Amil Zakat Daerah Sumatera Utara (BAZDASU)	70
3.4.2	Badan Amil Zakat Daerah Tapanuli Selatan (BAZDA TAPSEL)	73
3.4.3	Badan Amil Zakat Daerah Padang Sidempuan (BAZDA PSP)	74
3.4.4	Badan Amil Zakat Daerah Mandailing Natal (BAZDA MADINA)	76
3.5	Kesimpulan	77

BAB IV ANALISIS PELAKSANAAN ZAKAT PERTANIAN DI SUMATERA UTARA

4.1	Pendahuluan	79
4.2	Persampelan	80
4.3	Analisis Data	84
4.4	Analisis Soal Selidik	86
4.4.1	Latar Belakang Responden	86
4.4.2	Maklumat Pertanian Responden	95
4.4.3	Maklumat Perladangan Responden	100
4.4.4	Analisis Kefahaman dan Pengetahuan Responden Tentang Zakat Pertanian	106
4.4.5	Analisis Pelaksanaan Zakat Pertanian	108
4.4.5.1	Analisis Pelaksanaan Zakat Padi	109
4.4.5.2	Analisis Pelaksanaan Zakat Perladangan	115

4.4.5.3	Analisis Pelaksanaan Pembayaran Zakat Pertanian dan Perladangan	120
4.6	Kesimpulan	123

BAB V RUMUSAN DAN CADANGAN

5.1	Rumusan	126
5.1.1	Jenis Zakat Pertanian	126
5.1.2	Kaedah Pengiraan Zakat Padi	127
5.1.3	Mengeluarkan Zakat Pertanian daripada Pendapatan Kasar Petani	128
5.1.4	Mengeluarkan Zakat Pertanian Berdasarkan Kiraan Zakat Perniagaan	129
5.1.6	Membayar Zakat Kepada Mustahik Secara Langsung Tanpa Melalui Amil Zakat	130
5.1.7	Membayar Zakat Kepada Orang Yang Membantu Memetik Hasil Pertanian	132
5.2	Saranan dan Cadangan	133

	BIBLIOGRAFI	136

LAMPIRAN

A	Borang Soal Selidik	141
B	Borang Temu Bual	151
C	Undang-Undang no. 38 tahun 1999	155
D	Undang-Undang no. 23 tahun 2011	161
E	Rancangan Peraturan Kementerian Agama tahun 2011	171

SENARAI ILUSTRASI

1. SENARAI GRAF

No. Graf		Halaman
3.1	Peratus penduduk berdasarkan suku bangsa	60
3.2	Peratus penduduk berdasarkan agama	60
3.3	Luas tanah sawah berdasarkan jenis pengairannya	62
4.1	Peratus jenis pekerjaan penduduk menurut kabupaten/Bandar tahun 2010	83
4.2	Taburan Jantina Responden	86
4.3	Taburan Umur Responden	87
4.4	Taburan Status Perkahwinan Responden	88
4.5	Taburan Tahap Pendidikan Responden	88
4.6	Taburan Tempat Tinggal Responden	89
4.7	Taburan Tempoh Pertanian	90
4.8	Taburan Penglibatan Responden Dalam Pertanian	90
4.9	Taburan Jenis Pekerjaan Responden Selain Bertani	91
4.10	Taburan Tanggungan Keluarga Responden	92
4.11	Taburan Tanggungan Keluarga Yang Masih Bersekolah	92
4.12	Taburan Anggaran Perbelanjaan Sebulan Responden	94
4.13	Jenis Pertanian Responden	95
4.14	Taburan Pendapatan Hasil Pertanian Responden	98
4.15	Taburan Kos Tanaman Padi Responden	100
4.16	Taburan Jenis Tanaman Responden	101
4.17	Taburan Pendapatan Hasil Perladangan Responden Sekali Musim menuai	102
4.18	Taburan Waktu Memetik Hasil Perladangan Responden	103
4.19	Taburan Ke kerap an Memetik Hasil Perladangan Responden	104
4.20	Taburan Kos Tanaman Responden	105
4.21	Hasil pertanian mencapai 647 kg sekali musim menuai	110

4.22	Mengeluarkan kos pengairan sawah	110
4.23	Mengeluarkan zakat pertanian setiap kali musim menuai	111
4.24	Membayar zakat pertanian dalam bentuk padi	112
4.25	Membayar zakat pertanian setahun sekali	112
4.26	Membayar zakat pertanian dalam bentuk beras	113
4.27	Hasil perladangan mencapai 647 kg dalam sekali musim menuai	115
4.28	Mengeluarkan zakat perladangan setiap kali musim menuai	116
4.29	Membayar zakat perladangan sekali setahun	117
4.30	Membayar zakat perladangan tanpa mengira kulitnya	117
4.31	Membayar zakat perladangan berdasarkan kiraan zakat perniagaan	118
4.32	Kepada siapakah anda membayar zakat pertanian/perladangan anda?	120
4.33	Siapakah yang menilai kadar zakat pertanian/perladangan anda?	121
4.34	Siapakah golongan yang selalu anda bahagikan zakat pertanian/perladangan anda?	122
4.35	Mengapakah anda membayar zakat pertanian/perladangan kepada mustahik zakat secara langsung?	123
5.1	Alasan petani membayar zakat kepada mustahik secara langsung	132

2. SENARAI JADUAL

No. Jadual		Halaman
3.1	Luas tanah dan hasil pertanian dari sektor tanaman pangan	65
3.2	Jenis perladangan, luas tanah dan hasil produksi	66
4.1	Jumlah penduduk berumur 15 tahun ke atas menurut jantina dan kegiatan tahun 2010	80
4.2	Taburan penduduk menurut kabupaten dan kota tahun 2010	82
4.3	Skala likert untuk mengetahui tahap kefahaman masyarakat	84
4.4	Kebolehpercayaan data pemahaman responden tentang zakat pertanian	85
4.5	Kebolehpercayaan data amalan zakat pertanian	85
4.6	Kebolehpercayaan data amalan zakat perladangan	85
4.7	Kebolehpercayaan pelaksanaan zakat pertanian	86
4.8	Taburan Responden Yang Mempunyai Pekerjaan Selain Bertani	91
4.9	Bentuk Soalan Kefahaman Zakat Pertanian	106
4.10	Julat Markah Bagi Pengukuran Tahap Kefahaman	107
4.11	Skala likert untuk mengetahui amalan zakat pertanian	109
4.12	Kadar nisab zakat pertanian yang di keluarkan	114
4.13	Mengeluarkan zakat pertanian selepas menolak kos pertanian dan kos sara hidup	115
4.14	Kadar nisab zakat perladangan yang dikeluarkan	119
4.15	Mengeluarkan zakat selepas menolak kos perladangan dan kos sara hidup	119

3. SENARAI CARTA

No. Carta		Halaman
4.1	Peratus Jenis Pekerjaan Penduduk Tahun 2010	83
4.2	Taburan Tingkat Pendapatan Sebulan Responden	93
4.3	Taburan Luas Tanah Pertanian Responden	96
4.4	Taburan Kekerapan Menuai Padi Responden	97
4.5	Taburan Status Kepemilikan Tanah Responden	98
4.6	Kekerapan Luas Tanah Perladangan Responden	100
4.7	Taburan Status Kepemilikan Tanah Perladangan Responden	104
4.8	Taburan Kekerapan Bagi Tahap Kefahaman Responden Terhadap Zakat Pertanian	108

SENARAI SINGKATAN

BAZDA	Badan Amil Zakat Daerah
BAZIS	Badan Amil Zakat, Infak dan Sedekah
BAZDASU	Badan Amil Zakat Daerah Sumatera Utara
BAZ	Badan Amil Zakat
BAZNAS	Badan Amil Zakat Nasional
BPPDKMN	Badan Perencanaan Pembangunan Daerah Kabupaten Mandailing Natal
BPS	Badan Pusat Statistik
BPD	Badan Pelaksana Daerah
DBP	Dewan Bahasa dan Pustaka
Dirjen Bimas	Direktur Jenderal Bimbingan Masyarakat Islam dan Urusan Haji
Dkk	Dan kawan-kawannya
Dsb	Dan sebagainya
EBTA	Evaluasi Belajar Tahap Akhir
EBTANAS	Evaluasi Belajar Tahap Akhir Nasional
H	Hijrah
IAIN	Institut Agama Islam Negeri
Kab	Kabupaten
KAKANWIL	Kepala Kantor Wilayah
Kec	Kecamatan
Kel	Kelurahan
M	Masehi
MADINA	Mandailing Natal
MAN	Madrasah Aliyah Negeri
MI	Madrasah Ibtidaiyah
MTs	Madrasah Tsanawiyah
MUI	Majelis Ulama Indonesia
NU	Nahdhatul Ulama
ORMAS	Organisasi masyarakat
PUD	Pembangunan Umum Daerah
PSP	Padang Sidempuan
PT	Perusahaan Terbatas
Ra	Raḍiyallāhu ‘Anhu
Rp	Rupiah
s.a.w.	Sallallahu ‘Alaihi wa Salam
Sekda	Sekretaris Daerah
SK	Surat Keputusan
SLTP	Sekolah Lanjutan Tingkat Pertama
SMK	Sekolah Menengah Kejuruan
SMU	Sekolah Menengah Umum
STAIN	Sekolah Tinggi Agama Islam Negei
SUMUT	Sumatera Utara
s.w.t	Subaḥanahu Wa Ta’āla
Tapsel	Tapanuli Selatan
UM	Universiti Malaya

JADUAL TRANSLITERASI

Untuk menghindari daripada kekeliruan dalam memahami transliterasi dari Bahasa Arab ke Bahasa Melayu, maka dijelaskan senarai jadual transliterasi seperti berikut:¹

i. Huruf konsonan

<i>Huruf Arab</i>	Nama	<i>Huruf Latin</i>
ا	<i>alif</i>	a / '
ب	<i>ba'</i>	b
ت	<i>ta'</i>	t
ث	<i>tha'</i>	th
ج	<i>jim</i>	j
ح	<i>ha'</i>	ḥ
خ	<i>kha'</i>	kh
د	<i>dal</i>	d
ذ	<i>dhal</i>	dh
ر	<i>ra'</i>	r
ز	<i>zay</i>	z
س	<i>sin</i>	s
ش	<i>syin</i>	sy
ص	<i>sad</i>	ṣ
ض	<i>dad</i>	ḍ
ط	<i>ta'</i>	ṭ
ظ	<i>za'</i>	ẓ
ع	<i>'ayn</i>	'
غ	<i>ghayn</i>	gh
ف	<i>fa'</i>	f
ق	<i>qaf</i>	q
ك	<i>kaf</i>	k
ل	<i>lam</i>	l
م	<i>mim</i>	m
ن	<i>nun</i>	n
و	<i>waw</i>	w
ه	<i>ha'</i>	h
ي	<i>ya'</i>	y
ة	<i>ta' marbutah</i>	h

¹ Lihat Jawatan kuasa Tetap Bahasa Melayu (1992), *Pedoman Transliterasi Huruf Arab Ke Huruf Rumi*. Kuala Lumpur : Dewan Bahasa dan Pustaka; *Buku Panduan Penulisan Tesis/ Disertasi Ijazah Tinggi Akademi Pengajian Islam*. (2001), Kuala Lumpur: Akademi Pengajian Islam Universiti Malaya.

ii. Huruf vokal

Vokal	Huruf Arab	Huruf Latin
Pendek	(fathah) _____	a
	(dammah) _____	u
	(kasrah) _____	i
Panjang	آ	ā
	أُو	ū
	إِي	ī
Diftong	أُو	Aw
	أَي	Ay
	يِي	iy/i
	وُو	uww